

SZEMLE

SÜLEYMAN THE MAGNIFICENT AND HIS AGE

The Ottoman Empire in the Early Modern World

Edited by Metin Kunt and Christine Woodhead

(Longman, London and New York, 1995. 218 o.)

Nagy Szulejmán szultán nemcsak az oszmán és kelet-mediterráneumi területeket tartotta uralma alatt, hanem a kortársak gondolkodását is. Uralkodása idején birodalmát tetemesen megnövelte, s hatalma Algirtól Azerbajdzsánig, Budától Bagdadig terjedt. Magáénak tudhatta a Földközi-tenger partvidékének háromnegyed részét. Hadai a nagy ellenfél, a Habsburg Birodalom székvárosát is megostromolták. De Szulejmán nem pusztán hódító volt, hanem annál jóval több: államszervező és törvényhozó, aki ezáltal hosszú távon is hatást gyakorolt birodalma fejlődésére. Szulejmánról és országáról azonban összességében jóval kevesebbet tud a közvélemény, mint kortársairól: V. Károlyról, I. Ferencről vagy VIII. Henrikéről. Ez a könyv széleskörűen tárgyalja Szulejmán szultán személyét, tevékenységét és korszakát.

A kötet öt angol, három török és egy magyar, a témakör szakértőjének számító történész tanulmányát tartalmazza, amelyeket a szerkesztők két, bevezetővel ellátott fejezetbe csoportosítottak. A tanulmányok, bár különféle témákról szólnak, mégis egymással összefüggve mutatják be az oszmán hatalmat és az oszmán államhatalmi ideológiát.

A mű Metin Kunt bevezető tanulmányával kezdődik (*Az állam és a szultán Szulejmán koráig: határmenti fejedelemségtől a világbirodalomig*), amely röviden, de lényegretörően foglalja össze az oszmán állam megalakulásától Szulejmán hatalomra kerüléséig eltelt időszakot: az eredet kérdését, a gazi ideológiát, a szultánság létrejöttét, II. Mohamed és I. Szelim

uralkodását. Az első fejezetet (*A XVI. századi oszmán állam vezetése és problémái*) Ann Williams tanulmánya nyitja meg, amelyben a Földközi tenger medencéjében folytatott oszmán terjeszkedés eseményeit tárgyalja, Konstantinápoly elfoglalásától a lepantói tengeri csata elvesztéséig. Salih Özbaran hasonló kérdéskört, az Indiai óceán irányába történt előrenyomulási kísérleteket tárgyalja. Dávid Géza az oszmánok európai tartományainak, tehát a Balkán, a magyarországi hódoltság és a vazallus államok berendezkedését, adminisztrációját vizsgálja és hasonlítja össze. A fejezetet Suraiya Faroqhi tanulmánya zárja, amelyben széles ívű áttekintést nyújt az Oszmán Birodalom XVI. század végi politikai és társadalmi változásairól: az udvari és a tartományi elit helyzetéről, a kereskedelem, a vagyon és a politika összefüggéseiről, a társadalmi feszültségekről.

A második fejezet (*Ideális szultán, ideális állam*) a politika és az államirányítás valóságát veti össze a szulejmáni államhatalom ideológiájával és az „aranykor” fogalmával. P. M. Holt a szultánok, mint ideális uralkodók előképeiről, a korai Ayyubidákról és a mamelukokról ír. Colin Imber az oszmán szultánok hatalmának legitimációs kérdéseivel foglalkozik. Peter Burke az „aranykor” reneszánsz-kori fogalmának értelmezéseit vizsgálja. Christine Woodhead Szulejmán államszervezői és törvényhozói tevékenységét elemzi, különböző szempontokból.

A kötetet a korai szultánok listája, a török szakkifejezések magyarázata, bibliográfia, térképek és mutatók teszik teljessé.

LA BATAILLE DE MALPLAQUET 1709**L' effondrement de la France évité***(Économica, Paris, 1997, 172 o.)*

A neves és hazánkban is jól ismert vezető francia hadtörténész legújabb önálló művével visszatért a klasszikus csatatörténehez. A spanyol „örökösödési” háború kimeneteléhez döntően hozzájáruló 1709. szeptember 11-i Malplaquet-i csata modern feldolgozása a Philippe Ricalens és Guy Pedroncini szerkesztésében a párizsi *Économica* Kiadónál megjelenő „Csaták és stratégiák” sorozat 23. köteteként látott napvilágot.

Bevezetőjében a szerző felidézti, hogy a kor legnevesebb hadvezérei – a francia Villars és Boufflers, valamint a szövetséges oldalon vezénylő Savoyai Jenő és Marlborough – által parancsnokolt hadak szűk térségben megvívott véres csatája a kortársakat és az utókort egyaránt foglalkoztatta. A rövid historiográfia hangsúlyozza, hogy az eseménytörténet, különösen Maurice Santai 1904-es, levéltári forrásokon alapuló monografikus feldolgozása révén, alapjaiban és részleteiben is tisztázott. Mégis fontosnak tartja, hogy közel egy évszázad után, az azóta szerzett ismeretek tükrében, modern feldolgozásban tárja az érdeklődő közönség elé, mi is történt egykor. Ezt követően hat fejezetben, fegyelmzett, logikus érveléssel járja körül a témát.

Az első tematikai egység a már a bevezetőben is röviden jelzett számos ellentmondást mutatja be, mégpedig annak tükrében, hogy milyen sokrétű és gazdag forrásanyag található a különböző egykori hadviselő birodalmak iratait örökölt mai hadilevéltárakban és magángyűjteményekben, és az milyen pontosan megőrizte az egykori főszereplők nézeteit. Kiemeli, hogy francia részről minden jelentős beosztású tábormok és törzstiszt már a csatát követő este parancsot

kapott a részletes írásbeli jelentéstételre, és a jelentéseik fennmaradtak. Ezt követően bemutatja a ránk maradt nyomtatott csatabeszámolókat, a csatateret és a szemben álló felek mozdulatait tükröző térképeket, vázlatokat, kortárs sajtóközléseket, emlékiratokat, későbbi kéziratos tanulmányokat és végül a publikált történelmi feldolgozásokat. Mindezzel kapcsolatosan hangsúlyozandó, hogy nem csak a francia, angol, osztrák, hanem a holland anyag is tükröződik a szerző áttekintésében.

A következő fejezet „Drámai helyzet 1709-ben” címmel ennél lényegesen többet nyújt. Röviden felvázolja a spanyol örökösödési háború előzményeit és 1709-ig tartó szakaszait, fő eseményeit, majd áttér az 1708/9-es kegyetlen tél hadsereget bénító körülményeire. Ezt követően szól Villars marsallnak a flandriai francia hadsereg élére állításáról, az új főparancsnoknak a zsoldfizetés, az élelmezés és a takarmányozás érdekében tett intézkedéseiről, miközben kitekint a Versailles-i udvar részéről az Egyesült Németalföldi Tartományok kormányzótanácsával folytatott tapogatózó béketárgyalásokra és XIV. Lajosnak népeihez intézett, 1709. június 12-i felhívására. Áttérve a Németalföldön szemben álló szövetséges hadsereg helyzetének bemutatására, a hangsúlyt a hadvezérek származására és személyiségére, valamint a csapatok összetételére helyezi, de mindezeket csak birodalmak szerinti bontásban tárgyalja. Ugyanígy szemrevételezi a flandriai francia hadsereget is, ezúttal is kiemelve az idegen uralkodók alattvalóit, számát és arányát.

Az 1709-es esztendőnek a csatához vezető hadműveleti eseményei újabb önálló egységet alkotnak. Jobb megértésük